

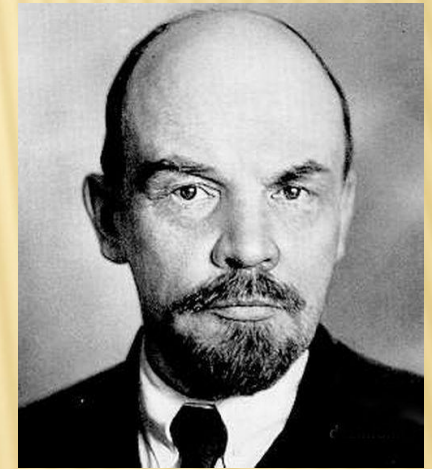
УРОК 10. ВІЙНА БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РОСІЇ З УНР (ГРУДЕНЬ 1917 – БЕРЕЗЕНЬ 1918)

М.ГРУШЕВСЬКИЙ,
голова УЦР

БІЙ ПІД КРУТАМИ.

В. ЛЕНІН, голова
радянського
уряду - РАДИ
НАРОДНИХ
КОМІСАРІВ,
РСДРП

СТРІЧКА ЧАСУ

10 січня (28 грудня 1917 р.) 1918 р.
Початок мирних переговорів у Брест-Литовську

22 (9 січня) 1918 р. Початок розгляду Центральною Радою Четвертого Універсалу (оприлюднений у ніч на 25 січня)

9 лютого (27 січня) 1918 р.
Підписання Брест-Литовського мирного договору між УНР і країнами Четвертого союзу

січень
1918

11 січня (29 грудня 1917 р.) 1918 р.
Прислання делегації УНР до переговорів у Брест-Литовську

29 (16 січня) 1918 р.
Бій під Крутами під час наступу більшовиків на Київ

8 лютого (26 січня) 1918 р. Вступ до Києва радянських військ під командуванням Михайла Муравйова

квітень
1918

Квітень 1918 р.
Похід Петра Болбочана на Крим

ПОЧАТОК АГРЕСІЇ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РОСІЇ

ПРОТИ УНР.

- ❑ Радянський уряд Росії був невдоволений самостійницькою політикою Української Центральної Ради. Конфлікт Центральної Ради і Раднаркому РСФРР досяг апогею. **4 грудня 1917 р. В.Леніним і Л.Троцьким** був підписаний **«Маніфест до українського народу»**, який містив ультимативні вимоги до УЦР.
- ❑ Положення «Маніфесту до українського народу»
- ❑ Вимоги до УЦР
- ❑ Визнання УНР та її права на самовизначення аж до відокремлення від Росії.
- ❑ Звинувачення УЦР у проведенні «двозначної буржуазної політики».
- ❑ Невизнання Української Центральної Ради повноважним представником українського народу.
- ❑ Відмовитися від спроб дезорганізувати загальний фронт.
- ❑ Припинити роззброєння більшовицьких частин.
- ❑ Не пропускати на Дон та Урал, де розгорнулося антибільшовицьке повстання, козацькі військові частини.
- ❑ Сприяти радянським військам у боротьбі з «контрреволюцій-ними» повстаннями.

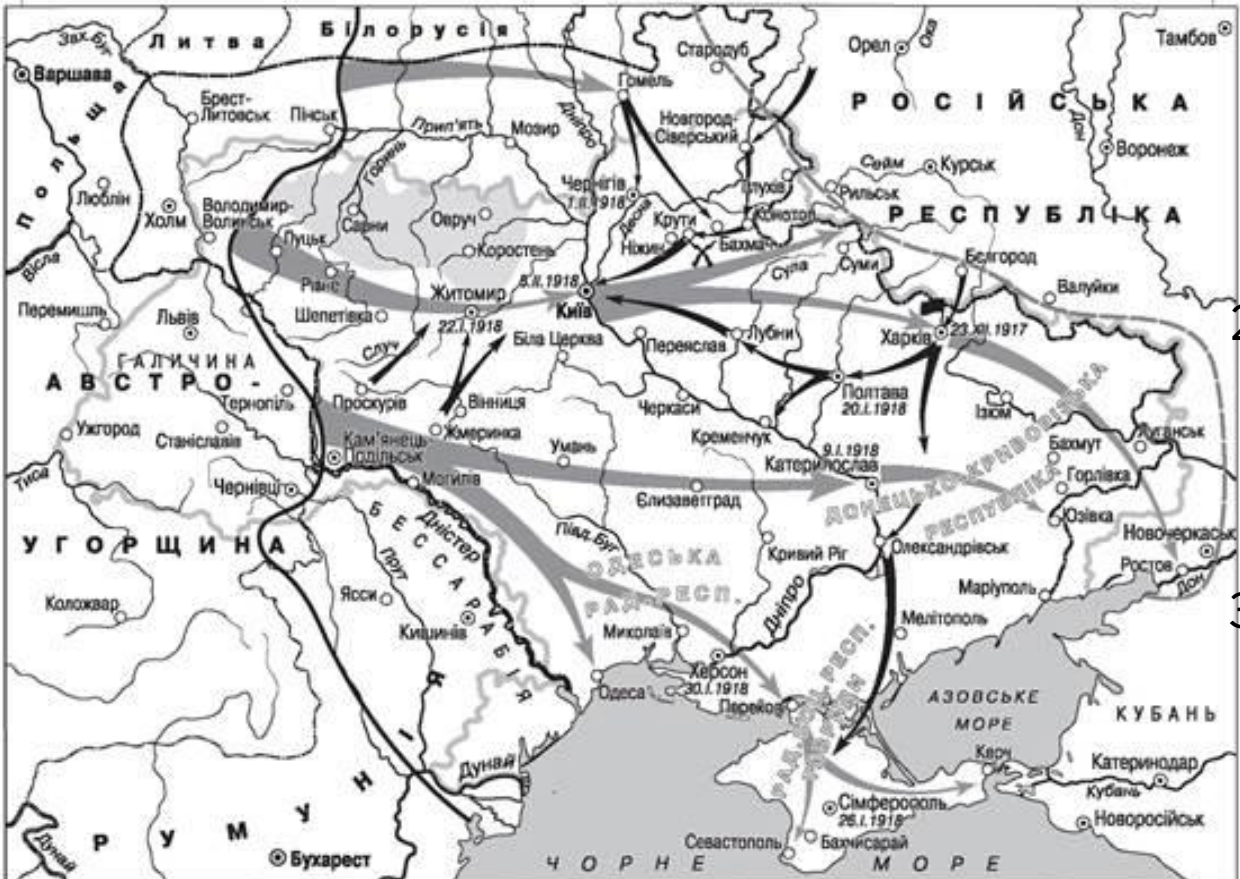
ПЕРША ВІЙНА РАДЯНСЬКОЇ РОСІЇ З УНР (ГРУДЕНЬ 1917 - БЕРЕЗЕНЬ 1918 РР.)

1. Скільки, в яких регіонах російськими більшовиками створено тимчасові радянські республіки, у лютому 1918 р.,

2. Які міста було захоплено червоними військами перед облогою Києва у грудні 1917 - січні 1918 рр.?»

3. Які події визначено на картосхемі, що відбулися упродовж зазначеного періоду (подія, дата, місце)?

4. Покажіть лінію просування військ Центральных держав у травні 1918 р.? Після яких подій це сталося?

<p>→ Наступ військ радянської Росії та заїгрованих більшовиками частин Південно-Західного фронту проти УНР у грудні 1917 – лютому 1918 рр.</p> <p>20.1.1918 Дати захоплення міст Червоною армією</p> <p>🚩 Проголошення Української Радянської Республіки (25 грудня 1917 р.)</p> <p>ОДЕСЬКА РАС. РЕСП. Створені більшовиками радянські республіки, підпорядковані РСФРР у січні – березні 1918 р.</p> <p>✕ Бій під Крутами 29 січня 1918 р.</p> <p>■ Територія, що залишилася під контролем військ УНР на 18 лютого 1918 р.</p>	<p>— Лінія німецького та австро-угорського фронту напередодні укладення Брест-Литовського договору</p> <p>➡ Наступ німецьких та австро-угорських військ у лютому – травні 1918 р.</p> <p>--- Гранична межа просування військ Центральных держав у травні 1918 р.</p> <p>— Сучасний кордон України</p> <p>— Кордон УНР</p>
---	---

ВІЙНА БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РОСІЇ З УНР (ГРУДЕНЬ 1917 – БЕРЕЗЕНЬ 1918).

- ▣ Центральна Рада відхилила вимоги Раднаркому. Почалася перша війна радянської Росії проти УНР.
- ▣ **5 грудня 1917 р.** Раднарком Росії ухвалив «вважати Центральну Раду у стані війни з нами». Для керівництва воєнними діями створено комісію у складі **В. Ульянова (Леніна), Й. Сталіна, Л. Троцького**. Командувачем військ Раднаркому у війні з УНР затверджено **наркома військових справ Росії В. Антонова - Овсієнка**.
- ▣ **8 грудня 1917 р.** Озброєні артилерією та підтримані бронепоездами радянські війська раптовим ударом із Белгорода **захопили Харків. Харків було перетворено на головний радянський центр в Україні.** У Харкові створено штаб із боротьби проти контрреволюції на півдні, начальником якого призначено підполковника М. Муравйова. Наступ на Україну розгорнули три армії радянських військ під командуванням. Більшовики захопили Катеринослав, Одесу, Миколаїв, Херсон, Маріуполь, майже всю Лівобережну Україну. Центральна Рада вжила таких заходів: **15 грудня 1917 р.** Генеральний секретаріат створив для організації відсічі **Особливий комітет з оборони України (Є. Порш, С. Петлюра).**
- ▣ **4 січня 1918 р.** Розпочався загальний наступ більшовицьких військ на Київ під командуванням

Більшовики. Діяли регулярні військові частини (60 тис. матросів і червоногвардійців) під командуванням В. Антонова-Овсієнка. Вони зосередилися на головних стратегічних напрямках, основним серед яких був київський. Більшовики діяли швидко і рішуче.

Центральна Рада. Український гайдамацький кіш Слобідської України (15 тис. вояків), яким командував С. Петлюра. Галицько-буковинський курінь Січових стрільців під командуванням Євгена Коновальця. Але збройні формування Центральної Ради були розпорошені по всій Україні.

ПРОГОЛОШЕННЯ В ХАРКОВІ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ.

- Проголошення в Харкові радянської влади.
- **9 грудня 1917** р. у Харкові розпочав роботу з'їзд рад Донецького та Криворізького басейнів. Саме до нього приєдналися більшовицькі делегати, які залишили Київський з'їзд рад. Харківський з'їзд був названий *І Всеукраїнським з'їздом Рад*.
- **12 грудня 1917** р. він проголосив Україну Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів (установлено радянську владу в Україні). Був обраний Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (*ВУЦВК*) на чолі з Ю.Медведєвим (у березні 1918 р. його заступив В. Затонський). *Також був утворений перший радянський (більшовицький) уряд України – Народний секретаріат.*

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ № 1

- Коли Грушевський її оголосив, чому Винниченко сумнівався, а Єфремов був проти.
- Майже вся історія першої української Незалежності - це історія боротьби із зовнішньою агресією.

ЯКА СУТЬ ТА В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ЗНАЧЕННЯ ЧЕТВЕРТОГО УНІВЕРСАЛУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ. 9-12 СІЧНЯ 1918 Р.

ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

*...Однині Українська
Народна Республіка
стає самостійною,
ні від кого не залежною,
вільною, суверенною
державою українського
народу...*

- Проголошено самостійність і незалежність УНР як вільної суверенної держави українського народу й наголошено на її прагненні мирно співіснувати із сусідніми народами
- Підтверджено всі демократичні свободи, декларовані Третім Універсалом, наголошено на праві всіх націй УНР на національно-персональну автономію
- Підтверджено повноваження влади УЦР до моменту скликання Українських установчих зборів
- Повідомлено про перетворення Генерального секретаріату на Раду народних міністрів (РНМ), якій доручено продовжити переговори з Центральними державами й укласти мирний договір
- Призначено перевибори місцевих органів влади
- Встановлено термін передачі соціалізованої землі селянам – до початку весняних робіт
- Викладено вимогу РНМ негайно взятися до відновлення промисловості з переведенням її на виробництво продукції для мирного часу
- Оголошено про державний контроль над банками, найважливішими галузями торгівлі, експортом-імпортом та ціноутворенням, з установленням монополії на найбільш прибуткову продукцію
- Оголошено про організацію народної міліції

**РОБОТА
З
ПІДРУЧНИКО
М, СТОР.**

Проаналізуйте схему. Чим Четвертий Універсал принципово відрізнявся від попередніх? Сформулюйте історичне значення Четвертого Універсалу.

Народе України.

Твоєю силою, волею, словом стала на землі українській вільна Народня Республіка, справдилась колишня давня мрія батьків твоїх — борців за вольність і права трудящих.

Але в тяжку годину відродилась воля України. Чотири роки лютої війни знесли наш край і людність. Фабрики товарів не виробляють. Заводи сплянуть. Залізниця розхитана. Гроші в ціні падають. Хліба зменшується. Насуває голод. По краю розплодились юрби грабіжників і злодіїв; особливою в фронту посуху — військо, счинивши криваву різню, заколот і руїну на нашій землі.

Через усе це не могли відбутися вибори в Українські Установчі Збори в приписаний нашим попереднім Універсалом час і ці Збори; призначені на нинішній день, не могли зібратись, щоб прийняти з наших рук нашу тимчасову найвищу революційну владу над Україною; ^{не} устатити лад в Народній Республіці нашій і організувати нове Правительство.

А тим часом Петроградське правительство народніх комісарів, щоб повернути під свою владу вільну Українську Республіку; сповістило війну Україні і насилає на нашу землю своє військо, красногвардейців-большовиків, які грабують хліб у наших селян і без всякої плати вивозять його в Росію не жаліючи навіть зерна, наготовленого на засів; вбивають неповинних людей і сіють скрізь безладдя, злодіяцтво, безчинство.

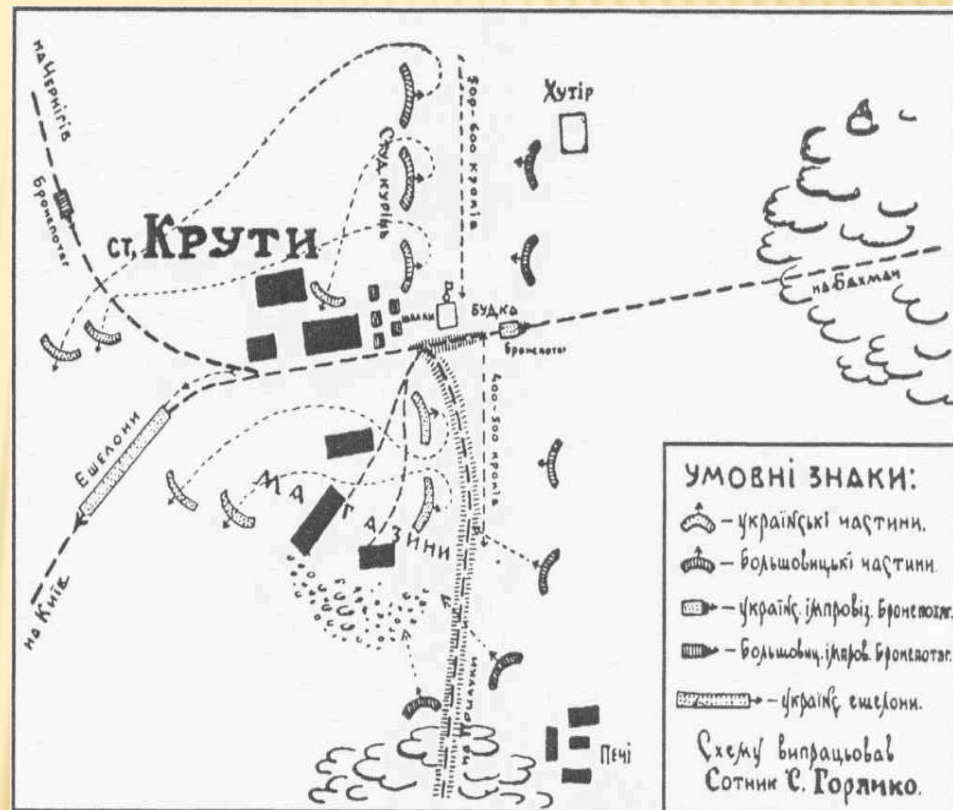
МИ, ЦЕНТРАЛЬНА ^{всільної} УКРАЇНСЬКА РАДА, зробили всі заходи, щоб не допустити цієї братовубної війни двох сусідніх народів, але петроградське правительство не пішло нам на зустріч і веде далі криваву боротьбу з нашим народом і Республікою.

Крім того те саме петроградське правительство народніх комісарів починає затягати мир і кличе на нову війну, називаючи її до того ще "священною". Знов полетиться кров, знов нещасливий народ повинен класти ^{жесткі} ~~своє~~ ^{голови}.

ПЕРША
СТОРІНКА
4
УНІВЕРСА
ЛУ

«ГЕРОЇ КРУТ: ЛИЦАРСЬКИЙ ПОДВИГ ЮНИХ УКРАЇНЦІВ 29 СІЧНЯ 1918 РОКУ»

Бій під Крутами увійшов в історію як символ національної честі і військової доблесті.

БІЙ ПІД КРУТАМИ.

16 січня 1918 р. відбувся бій під Крутами (500 студентів, гімназистів-старшокласників і військових курсантів під командуванням сотника Омельченка протистояли 6 тис. навчених солдатів, матросів і червоногвардійців під командуванням М.Муравйова). Загін Омельченка був розгромлений більшовицькими військами, близько 30 студентів потрапили в полон, їх засудили до розстрілу, тут же, під Крутами.

Бій під Крутами увійшов в історію як символ національної честі і військової доблесті.

Цей бій тривав 5 годин.

У бою під Крутами оборонці української державності виконали наказ командування і зупинили стрімкий наступ ворога.

Ця затримка ворога дала змогу українській делегації укласти Берестейський мирний договір, який врятував молоду українську державність.

Сучасників особливо вразило поховання 27 сильних в повному розквіті сил юнаків, які потрапили після бою в полон до більшовиків і були ними страчені. **На похороні в Києві**

біля Аскольдової Могили голова Української Центральної Ради Михайло Грушевський назвав юнаків, які загинули в нерівній боротьбі, **героями**, а поет Павло Тичина присвятив героїчному вчинкові вірш «Пам'яті тридцяти».

Десятиріччями історія бою або замовчувалася, або обростала міфами і вигадками, як у закордонній, так і у вітчизняній історіографії

ВАСИЛЬ КОРЧИНСЬКИЙ. КРУТИ. МАМИНІ ЯБЛУКА. 2004 Р.

МЕМОРІАЛ ПАМ'ЯТІ ГЕРОЇВ КРУТ

меморіальний комплекс,
присвячений битві під Крутами 29 січня 1918 року.
До його складу входить монумент битви під Крутами, символічна могила-курбан, каплиця, озеро у формі хреста, музейна експозиція, розміщена в старовинних залізничних вагонах.
Меморіал

БРЕСТСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР

Підписання українською
делегацією на чолі з
Голубовичем.

(М. Левитський, О. Севрюк,
М. Любинський) .

Брестського мирного договору.

9 лютого (27 січня) 1918 р.

- 26 січня 1918 р. більшовицькі війська під командуванням М. Муравйова ввійшли в Київ.
- Причини укладення УНР мирного договору з Німеччиною та її союзниками
- 1. Украй загрозлива для України ситуація у зв'язку з вторгненням До неї трьох більшовицьких армій вимагала від українського керівництва вивільнення сил, що перебували на Східному фронті, для відсічі агресії.
- 2. Спроби Центральної Ради порозумітися з Антантою, якій вона симпатизувала, не були підтримані останньою.
- Брестський мирний договір (у момент підписання його називали Берестейський).** Укладено між Українською Народною Республікою і державами Четверного союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною) **27 січня (9 лютого) 1918р.**

ЩО ПЕРЕДБАЧАВ БРЕСТСЬКИЙ МИР, ЯКИМИ БУЛИ ЙОГО НАСЛІДКИ

- • УНР виходила з Першої світової війни, стан війни між УНР і Німеччиною та її союзниками припинявся.
- • УНР визнано незалежною рівноправною державою.
- • Кордони між УНР і Австро-Угорщиною визначалися за угодами довоєнного часу.
- * Заради досягнення миру Німеччина й Австро-Угорщина були **згодні віддати УНР Холмщину з Підляшшям, а західноукраїнським землям у складі Австро-Угорщини надати статус окремого коронного краю.**
- • Сторони відмовлялися від претензій на відшкодування збитків, спричинених війною.
- • Передбачався обмін військовополоненими та поновлення взаємних економічних відносин.
- • **Німеччина й Австро-Угорщина зобов'язувалися допомогти УНР відновити контроль над усією територією України.**

□ *

© IWM

1918. Україна у знімках німецьких вояків
Демонстрація у Києві в березні 1918 року
на підтримку української державності та Берестейського миру.
Фото, зроблене німецьким кореспондентом,
із колекції Імперського воєнного музею Лондона (Великобританія).

© picture-alliance/RIA Nowost

**1918. Україна у знімках німецьких вояків
1 березня німецькі війська увійшли в Київ.**

На цьому фото, зробленому у березні 1918 року, військовий оркестр марширує попереду. Німецькі війська повсякчас влаштовували виступи духових оркестрів та із задоволенням марширували під музичний супровід, часто перед тодішньою міською думою (зараз це Майдан Незалежності).

© DeGolyer Library, Southern Methodist University

1918. Україна у знімках німецьких вояків
Софійська площа у Києві виконувала роль центрального місця зборів для усіх
можливих політичних акцій,
віче, молебнів та ефектних військових парадів.
На цьому фото - німецькі військові перед Софійським собором весною 1918 року.

© IWM

Українська кіннота УНР рухається вулицями Києва після вступу до української столиці німецьких військ 1 березня 1918 року. Німці активно займалися вишколом українських частин

1918. Україна у знімках німецьких вояків

На цьому фото відбитий у більшовиків панцирник "Остін-Путіловець" Російської імперії гасє вулицями Києва

після вступу німецьких військових 1 березня 1918 року.

Перед тим Київ на кілька тижнів захопили більшовики і на вигнання їх самотужки влада УНР не

© Österreichisches Staatsarchiv, Abteilung Kriegsarchiv

1918. Україна у знімках німецьких вояків

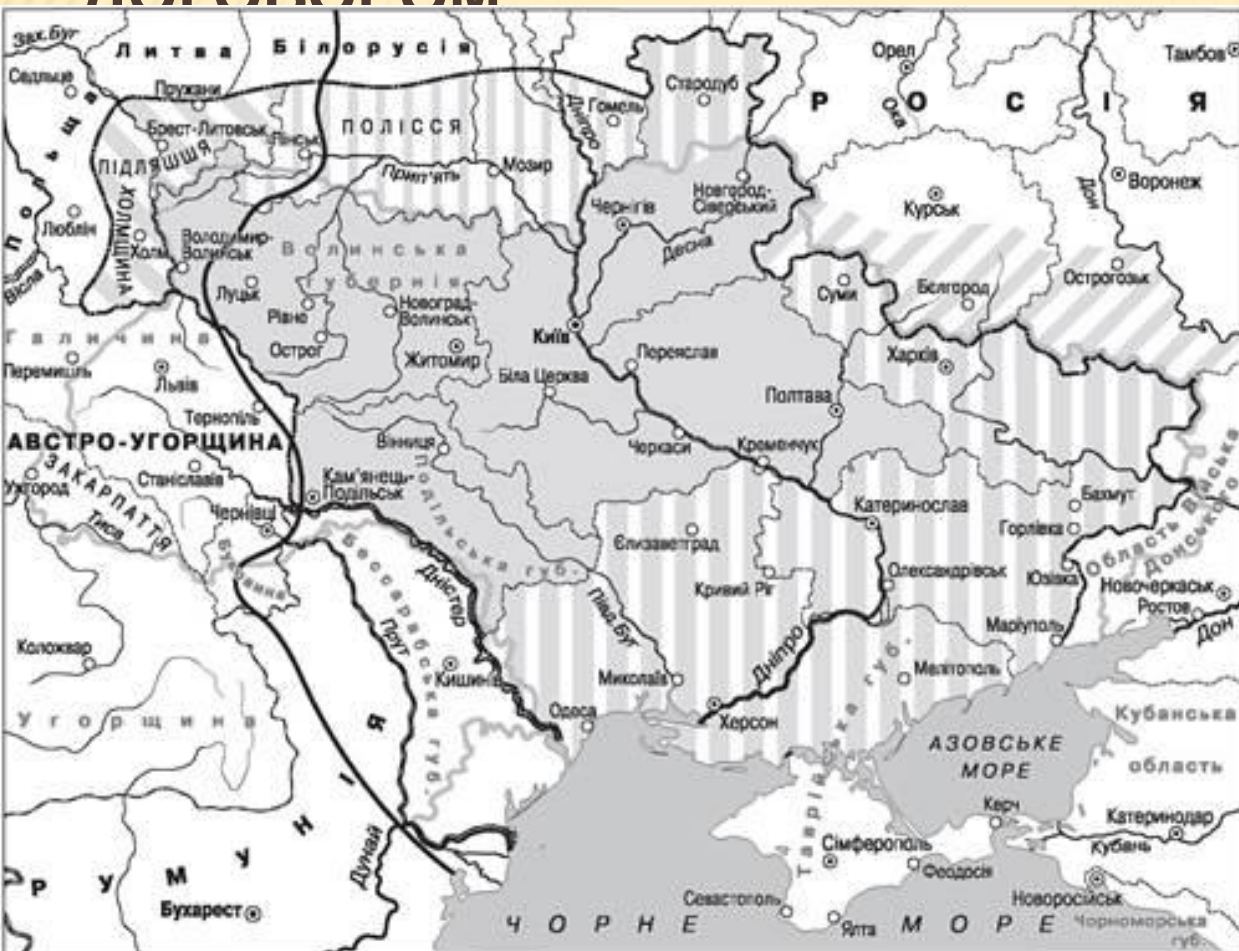
цій фотографії з Державного архіву Австрії видно, як вивантажують та сортирують на складі у Румунії

продовольство з України для подальшого відправлення на захід.

Уряд УНР гарантував союзникам близько 1 мільйона тонн продовольства, хоча вивезти залізницею вдалося лише 130 тисяч тонн - половина пішла до Австрії.

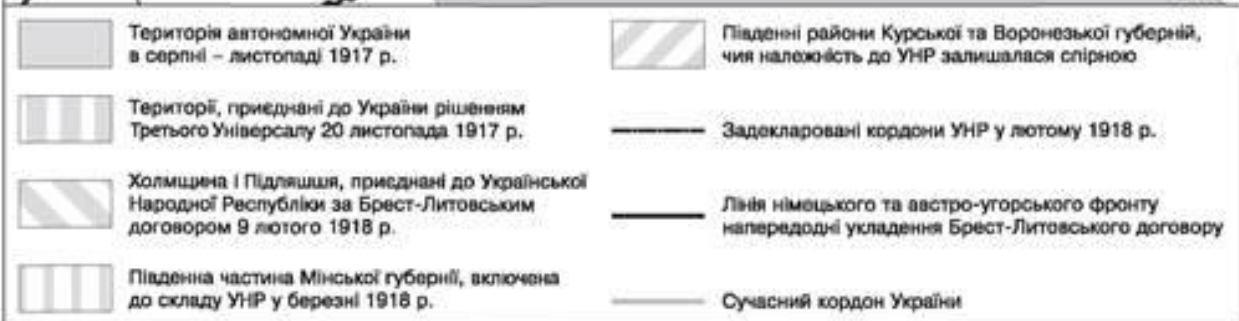
До Німеччини дійшло лише 50 тисяч тонн. Автор: Дмитро Каневський

ТЕРИТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЗА ТРЕТІМ УНІВЕРСАЛОМ І БРЕСТ-ЛИТОВСЬКИМ ДОГОВОРОМ

Пригадайте фрагмент Третього Універсалу, що стосується встановлення кордонів, проаналізуйте карту.

- 1). Порівняйте терени автономної України згідно з «Інструкцією Тимчасового уряду» від 17 (4) серпня 1917 р.,
- 2). УНР відповідно до Третього Універсалу УЦР
- 3). За умовами Брестського мирного договору.

Повалення самодержавства в Росії викликало піднесення національно-визвольного руху в Україні. В березні 1917 р. було утворено Центральну Раду – представницький орган українських демократичних сил. Головою обрали Михайла Грушевського. У листопаді того ж року було проголошено Українську Народну Республіку (УНР).

Влітку 1918 р. Центральна Рада проголосила незалежність України. Та вже за місяць більшовицькі війська захопили Київ. За край несприятливих обставин уряд УНР звернувся до Німеччини та Австро-Угорщини з проханням про військову допомогу. 29 квітня 1918 р. владу в Україні перебрав гетьман Павло Скоропадський. Але восени проти гетьманського режиму спалахнуло повстання, очолюване Директорією. 29 грудня, після зречення Скоропадським влади, було відновлено УНР.

Масштаб 1 : 8 100 000 (в 1 см 81 км)

Будинок Центральної Ради в Києві

ПЕРЕВІРТЕ, ЧОГО НАВЧИЛИСЯ

- 1. Установіть **хронологічну послідовність подій**: » Підписання Брест-Литовського мирного договору » Ухвалення УЦР Четвертого Універсалу » Похід Петра Болбочана на Крим.
- 2. Покажіть **на карті події першої війни РСФРР і УНР (грудень 1917 - березень 1918 рр.)**. Як відбувалося звільнення УНР від більшовицьких військ? Які події визначили початок та завершення війни?
- 3. **Схарактеризуйте одним реченням історичних діячів відповідно до їхньої участі в подіях грудня 1917 - березня 1918 рр.:** М. Грушевський, В. Голубович, С. Петлюра, М. Муравйов, В. Антонов-Овсієнко, О. Чернін, Л. Троцький, П. Болбочан.
- 4. **Схарактеризуйте зміст Четвертого Універсалу та зробіть висновок про історичне значення цього документа.**
- 5. Поміркуйте, що дає підстави для пропонованих висновків щодо наслідків і значення Брестського мирного договору. Наведіть кілька аргументів на підтвердження або заперечення викладеної думки.
  - » 1. Україна вперше виступила як незалежна держава, суб'єкт міжнародної політики. » 2. Незалежність Української Народної Республіки була визнана низкою європейських держав та, зокрема, більшовицькою Росією. » 3. Укладені в Бресті угоди сприяли збереженню української державності. » 4. Брестський мир зашкодив зв'язкам України з країнами Антанти. » 5. Угода сприяла встановленню залежності від німецької сторони.
- 6. **На яку подію Павло Тичина відгукнувся віршем «Пам'яті тридцяти»?**
  - На Аскольдовій могилі
  - Поховали їх -
  - Тридцять мучнів українців,
  - Славних, молодих...
  - На Аскольдовій могилі
  - Український цвіт! -
  - По кривавій по дорозі
  - Нам іти у світ.

ПРОКОМЕНТУЙТЕ ОЦІНКУ ІСТОРИКА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ М. ЛИСЯКА-РУДНИЦЬКОГО:

- «...Легенда, що її треба здати до архіву, це казка про "безчисленні полчища" ворогів, що під їх ударами буцімто завалилася українська державність. У дійсності інтервенціоністські московські армії... були відносно малі...
- Советська експансія була здібна поширюватися на ті країни, що їхнє власне безголів'я робило з них легку здобич. Якщо могли зберегти незалежність Фінляндія та мініатюрні балтійські республіки, розташовані перед воротами Петрограда, то чи ж не повинна була встояти кількадесятимільйонна Україна з її велетенськими ресурсами?».

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

- ВИВЧИТИ § 9 .
- Об'єднайтесь у групи — мистецтвознавців, кінокритиків, літературознавців, журналістів — і підготуйте інтегровану **презентацію** або **збірку «Крути: думай і пам'ятай»**.